

A RÉGI JÓ PEST

A RENDŐRSÉG RÉGI JELENTÉSEIBEN

A NYOLCVANAS ÉVEKBEN 120—130 AZ ÖNGYILKOSOK SZÁMA

Az 1895. évi főkapitánysági jelentés beszámol az öngyilkosok statisztikájáról. Hogy a korábbi statisztikák honnan származnak, az nem állapítható meg. A jelentés szerint 1853-ban Pesten 34 öngyilkosság történt. Körülbelül ennyi volt minden esztendőben. Amikor Pestet és Budát egyesítették, az öngyilkosok száma a duplára emelkedett. A nyolcvanas években még mindig csak 120—130 öngyilkos volt, 1894-ben ugrásszerűen 321-re emelkedett az öngyilkosok száma. 1895-ben ismét emelkedett 471-re. A jelentés szerint a legtöbb öngyilkosság oka szerelmi csalódás vagy betegség volt. Nyomor vagy elkeseredés alig egy-két öngyilkosságnak volt oka.

AZ ELSŐ VILLAMOS

Igen érdekesek a közlekedési viszonyok. Budapest az évben 2450 egyfogatu konflis és 1162 kétélosvas fiakkor állomásozott az utcákon. 98 omnibusz közlekedett és 284 lovonat bonyolította le a forgalmat. Villamos csak a Nyugati-pályaudvartól a Király-utcaig járt, később megépítették a zuglói vonalat, majd ugyanezen esztendőben indult villamos a Margit-hídtől Óbudáig. Négy új villamosjárat építését kezdték meg, köztük az újpesti vonalat. Ugyancsak ekkor kezdték építeni a földalatti villamost is.

A GOROMBA KOCSISOK PROBLÉMÁJA

A főkapitány jelentése arról panaszkodik, hogy a kocsisok zsarolják a közönséget és gorombák. A lovak rosszak, a kocsik piszkosak és már ekkor fölveti a főkapitány az eszmét, hogy külföldi mintára taxamétereket kellene szerelni a kocsikra, hogy a veszekedéseknek és gorombáskodásnak véget vessenek. Azt viszont örömmel állapítja meg a főkapitány, hogy az általánosságokkal sikerült véget vetni a bérkocsisok és a gazdák közötti egyenlenségeknek.

Évtizedeken keresztül az volt a rendszer,

hogy a bérkocsisgazda, akinek rendszerint husz-huszonöt fogata volt, haszonrészesedésbe adta a fogatot a kocsisnak. Este a kocsisnak be kellett számolnia a napi bevételét és ennek tíz százalékát kapta. A bérkocsistelepek a rendszer következtében esténként harci zajtól voltak lármasak. A gazda mindig többet követelt, a kocsis mindig kevesebb bevételt mondott és ebből származtak a viták, veszekedések, sőt véres verekedések is. A fuvarosgazdák és családtagjaik maguk is egésznap kocsin ültek, bejárták az egész várost és ellenőrizték a kocsisokat. Rengeteg időbe és költségbe kerültek. Végre akadt egy népiszínházutcai bérkocsis, aki az akkori felfogás szerint, amerikaias ötlettel véget vetett az ázsiai állapotoknak.

DER „GROSSE GOTT“

A nevezetes föltaláló neve feledésbe ment. A későbbi időkben, a későbbi kocsisgeneráció csak úgy emlegette, „der grosse Gott“. Ezt az epitetum ornamet valószínűleg azért adták neki, mert a zseniális újítás eszméjét olyan nagynak, hatalmasnak, tartották, amelyet csak isteni szikra sugallhatott. A „der grosse Gott“-nak nevezett fuvaros találta ki azt, hogy általánosságban adta ki a kocsisoknak a fogatot. A konfliskocsis reggel, amikor átvette a kocsit, két forintot fizetett, a fiakkorkocsis három forint ötvenet. Amit azután keresett, az az övé volt. Egyszerre megszűnt a veszekedés, verekezés a bevétel miatt, a fuvaros és családtagjai nem jártak többé ellenőrizni. Ennek a rendszernek csak az az egy hátránya volt, hogy a kocsisok még követelőbbek lettek a közönséggel szemben. A pesti kocsis gorombasága, dacára a rendőrség szigorúságának és erélyességének, kiirihthatatlan volt. Legenda híruk voltak és a pesti közönség sohasem szerette igazán a lovaskocsikat. Volt természetesen kivétel is. Idővel a fiakkorkocsisok között nagyurri alutörök kezdtek el. Elegánsan öltözködtek, kocsit kocsit viseltek, sárga cipőt, fekete keménykalapot és maguk a kocsisok is a botartoztak. A Gizella-téren (ma a Károlyi-park) az Egyetem előtt a Károlyi-parkban a feladattal, melyet, sajnos, éppen órára mért a sors.

Türelmesen élt, hónapokon és hónapokon át, idegen szobákban, szemközt egy idegen nővel, az öregedő szerelmes férfi szánalmas maszkjában, meghatározhatatlan jellegű környezetben s leste a jelet, azt a titkos kulcsot, melynek segítségével egyszerre értelmes lesz a sok kép és ábra zsufolt szövevénye. Nyugodtan várta, tudta, hogy egy nap összefüggő választ kap a kérdésre, ha figyel és állhatatos marad; igaz, előbb nagyon gondosan meg kellett szövegezni a kérdést, ami nem volt könnyű feladat. Figyelte Elizt, minden mozdulatát, amint telefonált, fürdött, fésülködött, vagy étkezett; szerény volt, csaknem szótlán Eliz társaságában, de annál makacsabb. Üres kezekkel semmi esetre sem akart elmenni innen. Anna nem tudott választ adni a kérdésre, tizenöt éven át; most megkérdi tehát Elizt s ha ő sem válaszol, elindul tovább, megkérdezi mindenkit, aki útjába akad. Az értelem eszközeivel nem tudott választ kapni a kérdésre s most kénytelen az olcsóbb, gyanúsabb és tisztátalanabb eszközökkel kutatni tovább, amilyen a test, az érzékek. Közvetlenül ahhoz, aki a választ ismerte — az „ideához“, mint ő nevezte — egyelőre még nem fordulhatott kérdésével. Dacos volt és egyedül kutatott tovább. A „kis komité“ már teljes készülettel dolgozott ellene s Askenasi nem is védekezett különösebben, eljárt barátai közé néha, beszélgetett régi ismerőseivel, akik emelkedett nézőpontból vigasztalták, ahogy vizsgálati fogoly lelkére beszélhet a feddhetetlen ember, kérték, maradjon erős és nyugodt, a gyanu majd csak eloszlik felőle s diadalmaskodik az igazság. Askenasi sem akart egyebet, csak az igazságot. Este, mikor hazatértek a híres és érdekes emberek társaságából, frakkban a tükör elé állott s nézgette magát. „Nem jelent semmit“ — gondolta — „Körösi-Csoma például lámának öltözött.“ Meggyújtotta a lámpát, mikor Eliz elaludt s virradatig nézte az alvó nő idegen arcát, azzal a kitartással, ahogy növendék-korában idegen szövegek felett virrasztott; kereste az üzenetet e vonásokban, értelmet és választ, mint a keleti képirások torz jeleiben. „Lehetetlen, hogy csak erről van szó“ — gondolta ezeken az éjszakákon. Nyugodt maradt, csökönyös és kíváncsi; igazán nem akart sokat, csak a választ. Majdnem azzal a „módszerrel“ figyelte

pesi-uton, a Pannónia előtt voltak az igazi uri fiakkerek. Ezek nem gorombáskodtak, legfeljebb szellemes és pesties kiszólásaikról voltak híresek. Mágánoknak, zsentriknek és egyéb uraknak meg volt a maguk rendes fiakkerekük. Csak ezekkel jártak és a kocsisok valóságos magántitkári teendőket végeztek.

PODMANICZKY ÉS A 27-ES FIAKKER

A 27-es fiakkor kocsisa délelőtt tíz órakor a Pannónia-szálloda előtt állott és legfeljebb öt- vagy tízperces fuvarot vállalt, mert hiszen minden pillanatban leüzenhetett Podmaniczky Frigyes báró, hogy szüksége van a kocsira. A nemes báró sokszor nem is ült a kocsiba. Egyszerűen utasítást adott Jánosnak, a kocsisnak, hogy Zirczabella kisasszonynak vigyen egy új kalapot és egy bokréját, a bárónak viszont hozzon egy pár galambszínű glazékezytűt és a hozzáillő selyemnyakkendőt. János a lovak közé csapott, megvette a kalapot, megvette a rózsacsokrot, elvitte Zirczabella kisasszonynak a Prugmayer-mulatóba, megvette a bárónak a kezytűt, a nyakkendőt, sőt még arra is volt gondja, hogy utközben benézzen a „Blaue Katz“-ba, megkérdezni, nem maradt-e adós a báró ur egy-két üveg pezsgővel. Egyszerűen mindent elintézett, mert a jó kocsisnak tudnia kellett, milyen kalapot vigyen a táncosnőnek és milyen kezytűt hozzon a bárónak.

JÖN A KIÁLLÍTÁS — SZAPORODNAK A BÜNESETEK!

Az 1895-iki esztendő már a millénárius-kiállítás jegyében telt el. Rengeteg építkezés folyt, nagy vállalatok alakultak, rengeteg új

mulató nyílt meg és a nagy konjunkturának következménye rengeteg bűncselekmény is volt. A tőzsdejáték nagy lendülettel folyt és sok tőzsdecsalás történt. A mulatóhelyeken sikkasztó banktisztviselők huzatták a nótát és itták a pezsgőt. A konjunktúra hírére igen sok külföldi artista, főként artistanő jött Budapestre és nyomukon sok családi dráma és még több sikkasztás történt. Több mint kétszáz ezer forint értékű hamis részvényszelvén (cupon) került a pesti és külföldi bankokba. A tettesek egyikét, Schwimmer Rezsőt elfogták, de a banda többi tagját sohasem tudták kinyomozni. 280.000 forint értékű záloglevelet bocsátott ki a Kíspesti Kibirtokosok Földhitelintézete. Csak egy esztendő múlva derült ki, hogy a hitelintézet nem bocsátott ki új zálogleveleket és valamennyi hamisítvány volt. A tettest három esztendő múlva tudták csak elfogni Bajorországban a saját villájában.

Majdnem minden bankban, pénzintézetnél, nagyobb vállalatnál történtek sikkasztások, csalások. A főkapitány úgy igyekezett a bűnhullámnak véget vetni, hogy megrendszabályozta a kávéházakat és mulatókat. A női pincéreket betöltötte és csak különleges esetekben adott engedélyt női kiszolgálásra. A helyiségekben csak a kaszírő maradhatott meg, de annak sem volt szabad a vendégekkel mulatni. A rendelet nagyon helyes volt, azonban mindenütt kijátszották és a szeparékban tovább folyt a könnyelmű emberek kihasználása.

1895-ben négy színház volt: az Opera, a Nemzeti Színház, a Népszínház és a Várszínház. Kivülök három nyári színház volt, egy a Városligetben, egy a Krisztinában és egy Óbudán.

IV.

A millénárius kiállítás mindenkoron fenn fog maradni Magyarország és a magyarság történetében. Annyi fényt, pompát akkoriban még kiállításon egy ország sem tudott összehordani. Amit az ezeréves magyar kultúra, magyar munka, magyar szorgalom termelt, az mind itt volt összezsufolva, összehalmozva és olyan káprázatos látványt nyújtott, amelyhez hasonlót azóta is keveset láthattak. Ipar, kereskedelem, földművelés, állattenyésztés, virág- és gyümölcskertészet, vadászat, erdőszel, bányászat, művészet ide hozta minden értékét, minden produktumát. A hatalmas kiállítási pavilonok mellett megkapó színes képek adták az ország különböző vidékéről összeszedett népviseletek és

parasztházak. Építettek alföldi tanyaházak, felvidéki tót kunyhók, erdélyi székelyudvart, sokac-házat, stb. Minden házba egy-egy megfelelő családot telepítettek, saját butorakkal, saját berendezéseikkel.

Már az év elején olyan idegenforgalom kezdődött Budapesten, amelyhez hasonlóra példa nem volt. Vidékről százezer számra érkeztek, külföldről ezerszámmra. A szállodák az egész esztendőben zsufoltak voltak. Hónapokkal előbb kellett már a szobákat lefoglalni. Nagy lakásközvetítő vállalatok alakultak. Nem volt olyan ház, nem volt olyan család, ahol albérlők, vendégek ne lettek volna. A legkisebb zugokat is ki tudták adni a kiállítás látogatóinak.

(Vasárnap folytatjuk.)

22

COPYRIGHT BY PANTHEON

A SZIGET

NOVELLA

IRTA MÁRAI SÁNDOR

Askenasi bólogatott. Viszonya a táncosnővel akkor már széles kört érdekelt; a Keleti Iskolától hosszabb szabadságot kért, s nem foglalkozott tanulmányával sem. Elizzel foglalkozott. Elnézte, mikor aludt, türelmesen várta, amíg ötleterü kirándulásai egyikéről hazatér, kézbevette tárgyait és ruhadarabjait, s vizsgálta. Eliz néha fárasztó volt, de sohasem unalmas, gyakran nevetésgesen fenkölt, néha pihentetően ordenáré, de mindenestől egyszerű és ijesztően őszinte nő volt, s minden inkább, mint titokzatos. Életmódja, társasága, különös üzletei, mindez kevéssé érdekelte csak Askenasit, aki egy másik világból s másik életből érkezett, s könnyűszíjjel feltételezte, hogy az emberek tulnyomó többsége, akiknek életmódjáról mit sem tudott, ilyen ötleterü kócoságban él, mint Eliz. A személyes, a „rendőri anyag“, mint mondogatta magának, nem érdekelte; Eliz inkább csak utitársnak tetszett, akivel végre el lehet indulni; s ez az ut nem a világba vezetett, s a legkevésbé Eliz világába. Eliz bizonyosan nagyon eredeti, nagyon vonzó, kivételesen érdekes nő lehetett a férfiak számára; de Askenasi már nem őt remélte, s nem is ezt a nőt féltette, — csak az utmutatást leste, azt, hogy elmulasztja a jelet, nem figyel oda, amikor Eliz végre utbaigazítja, s ő elindulhat tovább a maga útján, amely félelmesen vonzotta, mert teljes sötétségben haladt előre. Anna nem segíthetett már az utnak ezen a szakaszán; Eliz is csak egy fordulóig mehetett vele. Lesben állott, figyelt. Várta a pillanatot, amikor Elizt is el kell hagynia, éppen olyan „erőszakosan“, vagy „könyörtelenül“, mint ahogy elhagyta Annát; amikor talán mindenkit el kell hagynia, hogy továbbmehessen, ha egyszer már elindult — s Eliz oldalán növekvő félelemmel gondolt a pillanatra, mikor ennek az „idillnek“, vagy „kalandnak“ vége lesz, s ő menthetetlenül egyedül marad

azzal a feladattal, melyet, sajnos, éppen órára mért a sors.

Türelmesen élt, hónapokon és hónapokon át, idegen szobákban, szemközt egy idegen nővel, az öregedő szerelmes férfi szánalmas maszkjában, meghatározhatatlan jellegű környezetben s leste a jelet, azt a titkos kulcsot, melynek segítségével egyszerre értelmes lesz a sok kép és ábra zsufolt szövevénye. Nyugodtan várta, tudta, hogy egy nap összefüggő választ kap a kérdésre, ha figyel és állhatatos marad; igaz, előbb nagyon gondosan meg kellett szövegezni a kérdést, ami nem volt könnyű feladat. Figyelte Elizt, minden mozdulatát, amint telefonált, fürdött, fésülködött, vagy étkezett; szerény volt, csaknem szótlán Eliz társaságában, de annál makacsabb. Üres kezekkel semmi esetre sem akart elmenni innen. Anna nem tudott választ adni a kérdésre, tizenöt éven át; most megkérdi tehát Elizt s ha ő sem válaszol, elindul tovább, megkérdezi mindenkit, aki útjába akad. Az értelem eszközeivel nem tudott választ kapni a kérdésre s most kénytelen az olcsóbb, gyanúsabb és tisztátalanabb eszközökkel kutatni tovább, amilyen a test, az érzékek. Közvetlenül ahhoz, aki a választ ismerte — az „ideához“, mint ő nevezte — egyelőre még nem fordulhatott kérdésével. Dacos volt és egyedül kutatott tovább. A „kis komité“ már teljes készülettel dolgozott ellene s Askenasi nem is védekezett különösebben, eljárt barátai közé néha, beszélgetett régi ismerőseivel, akik emelkedett nézőpontból vigasztalták, ahogy vizsgálati fogoly lelkére beszélhet a feddhetetlen ember, kérték, maradjon erős és nyugodt, a gyanu majd csak eloszlik felőle s diadalmaskodik az igazság. Askenasi sem akart egyebet, csak az igazságot. Este, mikor hazatértek a híres és érdekes emberek társaságából, frakkban a tükör elé állott s nézgette magát. „Nem jelent semmit“ — gondolta — „Körösi-Csoma például lámának öltözött.“ Meggyújtotta a lámpát, mikor Eliz elaludt s virradatig nézte az alvó nő idegen arcát, azzal a kitartással, ahogy növendék-korában idegen szövegek felett virrasztott; kereste az üzenetet e vonásokban, értelmet és választ, mint a keleti képirások torz jeleiben. „Lehetetlen, hogy csak erről van szó“ — gondolta ezeken az éjszakákon. Nyugodt maradt, csökönyös és kíváncsi; igazán nem akart sokat, csak a választ. Majdnem azzal a „módszerrel“ figyelte

Elizt, önmagát és viszonyukat, ahogy régebben tanulmányain dolgozott. Minden apróságot ellett, összehasonlított, mert tudta, hogy az anyag minden hulladéka fontos, nincs mellékes és jelentéktelen. Nem kételkedett benne, hogy ez az új kutatási terület sokkal veszedelmesebb, mint a régi. Askenasi nem sokat tartott az „élmény“-ről; nevelése és szemlélete mindig megóvták attól, hogy az élményt máshol keresse, mint a forrásnál, az öntudatnál. „Az élmény különben sem lehet cél“ — gondolta s pápaszemét hozta elő, hogy figyelmebben szemlélhesse az alvó Elizt — „annál kevésbé, mert cél egyáltalán nincsen. Ez az isteni a fogalmazásban, a nagyvonalu, ez a céltalanság. De ez csak a világűrre vonatkozik. Itt a földön kénytelen vagyok beérni az euklidesi geometriával, a részletek logikus kapcsolatával, például Elizzel.“ Nem tartotta valószínűnek, hogy ő, Askenasi Viktor Henrik, máról-holnapra megtalálja Eliz oldalán ezt a választ, amit negyvenhét éven át nem talált meg a könyvekben, az öntudatban, amire nem tudott felelni anyja, sem Anna, sem a nők és a férfiak, akikkel eddig találkozott — s akik valamennyien oly embertelenül szenvedtek, mert ők is keresték a választ s gyakran bele is pusztultak a szenvedélyes kutatásba. Nem tartotta valószínűnek, hogy „egy nő miatt“ vállalkozott a kutatásnak e veszedelmes kísérletére; amit eldobott, mint fölösleges terhet, mikor utnak indult, az nem volt értéktelen, embereket dobott el, köztük olyan kiváló és nemes embereket, mint Anna. Természetes, hogy erre a veszedelmes utra egyerül és fölösleges poggyász nélkül indulhatott csak el. „Ha az ember ismeretlen robbanóanyaggal kísérletezik, nem viszi be családtagjait a laboratóriumba.“ Nem lett volna célja, közvetlen kérdéseket intézni Elizzel; mint a művelten médium, aki a transe állapotában több idegen nyelvet is beszél, de ébren szűkszávu és tudatlan, Eliz sem tudott többet a „kérdésről“ és a „válaszról“, mint Askenasi. Egyszerűen meg kellett várni, amíg delejes állapotba kerül.

★

Egy napon elhagyta Elizt; egy délután elköltözött, ahogy érkezett, éppen olyan „közönyösen“, mint ahogy Annát hagyta el, magyarázat és indoklás nélkül. Meglepetéssel látta, hogy Eliz nehezebben és kevesebb méltósággal viseli el a „válast“, mint Anna; „kifosztott nő“ módjára viselkedett.

(Folytatása következik.)